

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-13>

УДК 336.71

Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку

Федевич Людмила Станіславівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

Ливдар Марта Василівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»

Межирицька Яна Володимирівна

студентка
Національного університету «Львівська політехніка»

Fedevych Liudmyla, Luvdar Marta, Mezhyrytska Yana
L'viv Polytechnic National University

Банківська система є елементом фінансової системи країни. Через банківську систему діє механізм розподілу фінансових ресурсів та грошових коштів, відбувається їх мобілізація та залучення в економічний обіг. Нині політична та військова нестабільність, значна інфляція та загальна економічна дестабілізація негативно вплинули на банківський сектор та показники діяльності банків, що працюють на території України. Стійкість та стабільність банківського сектору країни є однією з найголовніших передумов досягнення сталого розвитку національної економіки, натомість недостатній їхній рівень може призвести до кризових явищ усередині країни. Ця стаття присвячена аналізу банківської системи України, зокрема досліджено основні зміни, які торкнулися банківського сектору України упродовж останніх років. Проаналізовано рейтинги в сфері надійності, прибутковості банків України, на основі яких зроблені висновки та подано пропозиції щодо вдосконалення теперішнього стану банків в країні.

Ключові слова: банки, банківська система, національний банк, банківські ресурси, прибутковість, стійкість.

Федевич Л.С., Ливдар М.В., Межирицкая Я.В. БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ: ТЕПЕРЕШНЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Банковская система является элементом финансовой системы страны. Через банковскую систему действует механизм распределения финансовых ресурсов и денежных средств, происходит их мобилизация и вовлечение в экономический оборот. На сегодняшний день политическая и военная нестабильность, значительная инфляция и общая экономическая дестабилизация негативно повлияли на банковский сектор и показатели деятельности банков, работающих на территории Украины. Устойчивость и стабильность банковского сектора страны является одной из главных предпосылок достижения постоянного развития национальной экономики, а недостаточный их уровень может привести к кризисным явлениям внутри страны. Статья посвящена анализу банковской системы Украины, в частности исследованы основные изменения, которые коснулись банковского сектора Украины на протяжении последних лет. Проанализированы рейтинги в сфере надежности, прибыльности банков Украины, на основе которых сделаны выводы и даны предложения по совершенствованию нынешнего состояния банков в стране.

Ключевые слова: банки, банковская система, национальный банк, банковские ресурсы, доходность, устойчивость.

Fedevych Liudmyla, Luvdar Marta, Mezhyrytska Yana. UKRAINIAN BANKING SYSTEM: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The banking system is an element of the financial system of the country. Through the banking system, a mechanism for distributing financial resources and cash flows, their mobilization and engagement in economic circulation. For today, political and military instability, significant inflation and general economic destabilization have had a nega-

tive impact on the banking sector and on the performance of banks operating in Ukraine. The stability of the banking sector of the country is one of the main prerequisites for achieving sustainable development of the national economy, while the insufficient level can lead to crisis in the middle of the country. Despite a significant number of studies on the state and main trends of the banking system, some issues related to the comprehensive study of the main financial indicators of the Ukrainian banking system remain undisclosed. In recent years, Ukrainian banking institutions failed to cope with the task of providing resources to the economy of the country. In view of the banking riskiness in Ukraine, further reduction of the number of small commercial banks and increase of capitalization of market leaders of banking services should be expected. Regulatory action on the admission of foreign banks should be used to prevent entry into the domestic banking system of foreign banks with low ratings and unreliable reputation. But at the same time, the implementation of a program for improving the domestic banking system, in particular in the context of strengthening the banking institutions of Ukraine, should be an important condition. This article is devoted to the analysis of Ukrainian banking system, in particular, the main changes that have touched upon the banking sector of Ukraine in recent years have been researched. The condition of bank liabilities, total assets and financial results of activity of banking institutions of Ukraine is considered. The ratings in the field of reliability, profitability of banks of Ukraine are analyzed, on the basis of which conclusions are made and suggestions are made regarding improvement of the current state of banks in the country.

Key words: banks, banking system, national bank, bank resources, profitability, stability.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах переходу України до європейських стандартів у банківському секторі, важливо дослідити основні етапи розвитку та вдосконалення діяльності банківських установ в Україні. Потужна банківська система є однією з найважливіших умов для забезпечення сталого економічного розвитку. Банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. У сучасній економіці банківська система має величезне значення завдяки зв'язкам з усіма секторами економіки. Найважливіші функції банків, як відомо, полягають у забезпеченні безперебійного грошового обігу капіталу, в фінансуванні підприємств та в постійному обслуговуванні клієнтів, а також створенні сприятливих умов для залучення коштів із метою нагромадження заощаджень у національній економіці. Адже саме стабільність та прозорість функціонування, ефективно управління є запорукою зростання залучених депозитів та привабливості для інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування та розвиток банківської системи України на сучасному етапі є важливим питанням для науковців та дослідників. Особливості цієї сфери в розвитку фінансової системи є досить актуальними. Останні роки в Україні відбулися значні зміни, що пов'язані з проведенням «очищення» ненадійних та корумпованих банків, що посилює увагу науковців до аналізу цього процесу та його наслідків для економіки країни. Питаннями щодо особливостей функціонування та розвитку банківської сфери займалися: Д.О. Гальперіна [1], О.В. Тарасова [9], Т.В. Корягіна, А.П. Сімон та В.М. Телятник [4], І.І. Грубінка [2] та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте питання, які

пов'язані з визначенням і оцінкою основних проблем, тенденцій розвитку та напрямів удосконалення банківської діяльності в Україні, потребують подальшого дослідження і опрацювання.

Формування цілей статті. Метою дослідження є аналіз банківської системи України на сучасному етапі, висвітлення основних проблем, що стримують розвиток банківської сфери, аналізування змін, які відбулися в 2018 році, та визначення їх негативного та позитивного впливу на стан банківської системи загалом, надання рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності банківського сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна банківська система України є дворівневою. Національний банк України є центральним банком, який проводить єдину державну грошово-кредитну політику з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці, а саме: є емісійним центром, встановлює офіційний курс гривні до інших валют, здійснює банківське регулювання тощо. Проте в механізмі функціонування кредитної системи величезну роль відіграють комерційні банки. Вони акумулюють основну частку кредитних ресурсів, надають клієнтам повний комплекс фінансового обслуговування, включаючи видачу позик, прийом депозитів, розрахунки, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти тощо [1].

Банківська система України протягом 2017–2018 рр. зазнала значних змін. Зміни насамперед зумовлені фінансовою кризою, яка показала нездатність банківської системи подолати несприятливі явища в економіці. Підвищення курсу іноземних валют привело до недовіри людей до банків: вони

намагаються якомога швидше забрати свої депозити та оминати можливість взяття кредитів. Більшість громадян готові тримати свої заощадження вдома, а не розміщувати їх на депозитних та поточних рахунках комерційних банків. Сучасна системна криза в Україні, різке погіршення економічних, соціально-політичних умов розвитку створюють безпрецедентні загрози для функціонування банківської системи. Головними проблемами банків стало згортання кредитування, скорочення власного капіталу та збитковість діяльності. Саме це зумовило значне скорочення кількості комерційних банків в Україні (рис. 1). Але в 2018 році спостерігається деяка стабілізація ситуації в Україні, зокрема в банківському секторі.

Найважливішою з причин таких суттєвих змін в банківському секторі, а саме в скороченні кількості банківських установ, є непрозорість діяльності великої кількості банків та їх приналежність до олігархічних кланів. Різке скорочення кількості комерційних банків, що відбувалося починаючи з 2014 р., стало результатом кардинальної трансформації засад і механізмів роботи всієї вітчизняної банківської системи, подолання її застарілих хвороб. Зокрема, до 2014 р. НБУ навіть не володів повною інформацією про всіх кінцевих бенефіціарів комерційних банків-резидентів України. Саме маловідомі комерційні банки без певного рейтингу займалися відмиванням коштів та переведенням їх в офшорні зони, обслуговуванням вузького кола власних клієнтів без урахування реальних потреб економіки. Вагомим рішенням влади було також

закриття російських банків, діяльність яких була спрямована насамперед на відмивання коштів Російській Федерації.

Окрім скорочення кількості банків, розпочався процес скорочення кількості відділень наявних банків. Так, станом на початок 2019 року в Україні з 1 квітня 2018 року по 1 січня 2019 року відбулося скорочення кількості банківських відділень з 9440 до 8509 од. Про це свідчать статистичні дані Національного банку України. Уточняється, що за цей період закрилося 497 відділень АТ «Ощадбанк», 194 відділень АТ КБ «ПриватБанк» та 176 відділень (111 з яких закрилися в 4 кварталі 2018 року) АТ «Укрсоцбанк». Найширшу регіональну мережу станом на початок 2019 року в Україні мають АТ «Ощадбанк» у кількості 2630 відділень, АТ КБ «ПриватБанк» – 2021 відділень та «Райффайзен Банк Аваль» із кількістю 503 відділення [6].

Оскільки Україна вдосконалює власну політичну, фінансову та соціальну діяльність до європейського рівня, то це також пояснює сучасну ситуацію, адже за кордоном скорочення кількості банківських відділень це вже є світовою тенденцією. Також із вдосконаленням онлайн-банкінгу скорочується кількість звичайних клієнтів у відділеннях, адже частина їх почала користуватися послугами інтернет-банкінгу. Це також вплинуло на сучасні тенденції в банківському секторі. Негативними наслідками таких змін є скорочення робочих місць, так, за даними НБУ, з 2015 року по жовтень 2018 року кількість працівників банківської сфери скоротилася на 121,5 тис. осіб – до 133,3 тис. співробітників [5].

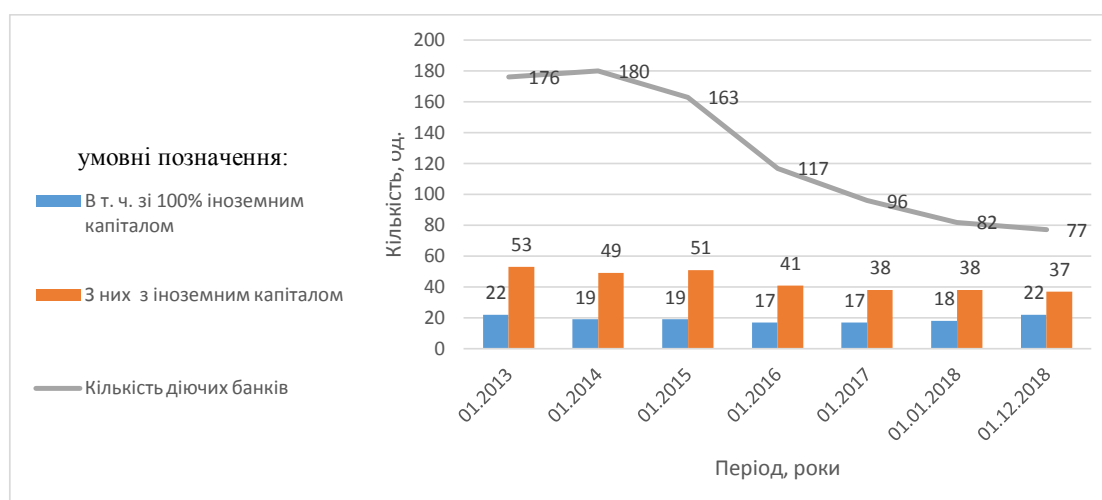

Рис. 1. Кількість діючих банків в Україні

Джерело: складено авторами за даними [3]

Розвиток банкінгу в месенджерах та мобільного банкінгу є наскрізним питанням сучасності. Коли в країнах ЄС та США ця система вже широко використовується, у нас інтернет-банкінг тільки почав розвиватися. Так, у 2018 році ПУМБ вперше в Україні представив власний банкінг у месенджері, а саме в мережі Viber та Telegram.

У ситуації, яка склалася в Україні з банківською системою, для кожного громадянина є важливим обрати надійний банк, який буде гарантувати безперебійну роботу. Тому аналіз наведених нижче показників є наскрізним питанням сьогодення для обрання правильного банку.

Надійність банків є важливим показником для фізичних та юридичних осіб, які готові покласти депозит на банківський рахунок із гарантією повернення та отримати кредит з гарантією, що банк не ліквідується та не підвищить відсоткові ставки від найменших політичних та фінансових змін в країні. Так, Міністерство фінансів щоквартально складає рейтинг стійкості та надійності банків за 5-бальною системою. За III квартал 2018 року рейтинг очолив АТ «Укрсиббанк», який отримав оцінку 4,5 балу (див. табл. 1). Під час вибору надійного банку потрібно враховувати деякі аспекти:

– співпраця з маловідомими та малими банками є ризиковим рішенням, адже саме такі банки найчастіше «здають позиції» першими, порівняно з великими та рейтинговими банками;

– варто вкладати кошти в прибутковий банк – це зменшить ризик втратити власні гроші;

– довіряти власні кошти краще банку з іноземним капіталом, або іноземному банку, адже саме ці банки найменше реагують на

політичні та економічні ситуації всередині країні. Саме цих банків майже не торкнулася політика «очищення» ненадійних банків НБУ.

Прибутковість банків є ще одним важливим показником під час аналізу їхньої діяльності. Та все ж якщо банк прибутковий, то це ще не означає, що він надійний. Однак якщо банк збитковий кілька років поспіль, то навряд чи його можна розглядати як той, з яким можна співпрацювати.

Банківська система України в 1 півріччі 2018 року була прибутковою – банки фокусувалися в основному на роботі з фізичними особами, збереглися високі темпи припливу депозитів населення і роздрібною кредитування.

За підсумками I півріччя 2018 року банки отримали чистий прибуток у розмірі 8268 млн. грн., при тому, що в II-му кварталі банківський сектор зафіксував збиток в 0,4 млрд. грн. через значні обсяги формування резервів одним із великих банків. Тоді НБУ пояснював негативний результат доформування резервів двома банками – «Приватбанком» і «Промінвестбанком». У 2018 році статистику системі зіпсував «Сбербанк», який зафіксував у другому кварталі майже 7 млрд. грн. збитку після 24 млн. грн. прибутку в січні-березні. Без урахування цього банку фінансовий результат платоспроможних банків у другому кварталі становив 6,8 млрд. грн.

За III квартал 2018 року прибуткову діяльність продемонстрували всі групи банків – з іноземним і приватним капіталом, а також державні банки. П'ятірка найприбутковіших банків за звітний квартал трішки змінилася порівняно з II кварталом. У II кварталі 2018 року лідером є «Приватбанк» (6,9 млрд. грн. прибутку за півроку), далі йдуть «Райффайзен Банк Аваль» (2,8 млрд), «Укрсиббанк» (2,7 млрд), ПУМБ (1 млрд) і «ОТП Банк»,

Таблиця 1

Загальний рейтинг стійкості банків України за III квартал 2015–2018 рр.

№	Банк	3 кв. 2015	3 кв. 2016	3 кв. 2017	3 кв. 2018
1	Укрсиббанк	4,16	3,69	4,05	4,5
2	Райффайзен Банк Аваль	3,81	4,08	4,37	4,26
3	ОТП Банк	3,28	3,46	3,76	4,08
4	Креді Агріколь Банк	4,24	4,36	4,02	3,99
5	Укргазбанк	3,94	3,71	3,45	3,88
6	Кредобанк	4,31	4,03	3,75	3,82
7	Прокредит Банк	3,68	3,96	3,76	3,75
8	Ощадбанк	3,62	4,04	3,84	3,6
9	Альфа-банк	3,89	3,71	3,42	3,6

Джерело: складено авторами за даними [8]

який за підсумками січня-березня був третім за прибутковістю (0,96 млрд грн). У III кварталі лідером залишається «ПриватБанк» (5,1 млрд. грн. прибутку за 9 місяців), далі йде «Укрсиббанк» (4,3 млрд.) та «Райффайзен Банк Аваль» (4,1 млрд.), за ним йде «ОТП Банк» (1,54 млрд.), за ним йде «ПУМБ» (1,46 млрд.). Детальна інформація наведена на рис. 2.

На рис. 3 наведені окремі показники діяльності банків за період з 2016 по 2018 рік. Як бачимо, за цей період усі показники продемонстрували зростання, так, активи банків зросли за 3 роки на 56 753 млн. грн., а зобов'язання банків – на 51 786 млн. грн.

Збільшення зобов'язань за цей період є позитивною тенденцією, на яку позитивно

вплинуло саме скорочення кількості ненадійних банків, створення умов для коректного обслуговування клієнтів. Це свідчить також про повернення довіри населення до банківської системи.

Впродовж цього періоду відбулося поступове збільшення активів банківських установ, в першу чергу, через відновлення стабільного кредитування фізичних та юридичних осіб. Через нестабільну ситуацію в країні та девальвацію гривні попит на кредитування зменшився, але у 2018 році спостерігається деяка стабілізація ситуації. Це також свідчить про поступове відновлення довіри населення до цих фінансових установ. Однак із 2017 р. по 2018 р. спостерігається зменшення власного капіталу на 20 989 млн. грн. Основною

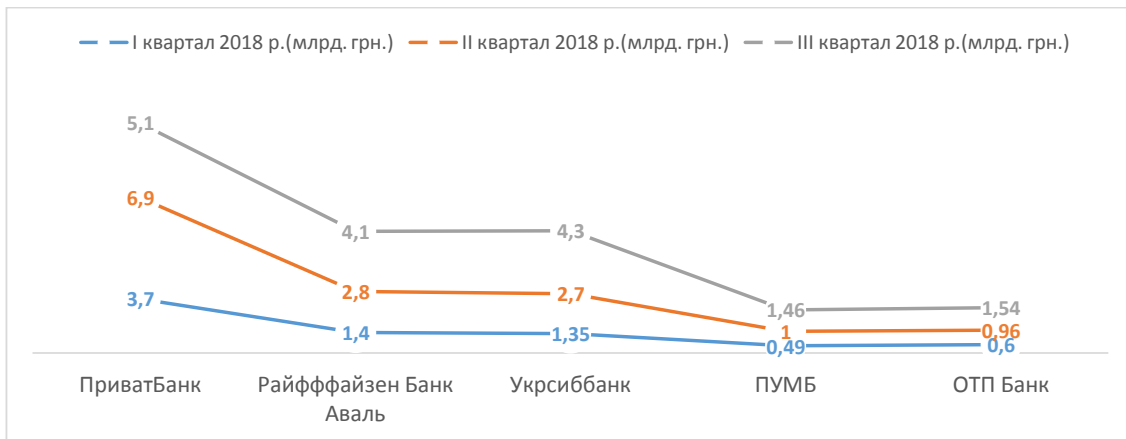

Рис. 2. Рейтинг прибутковості банків за I–III квартали 2018 р. в Україні

Джерело: складено авторами за даними [7]

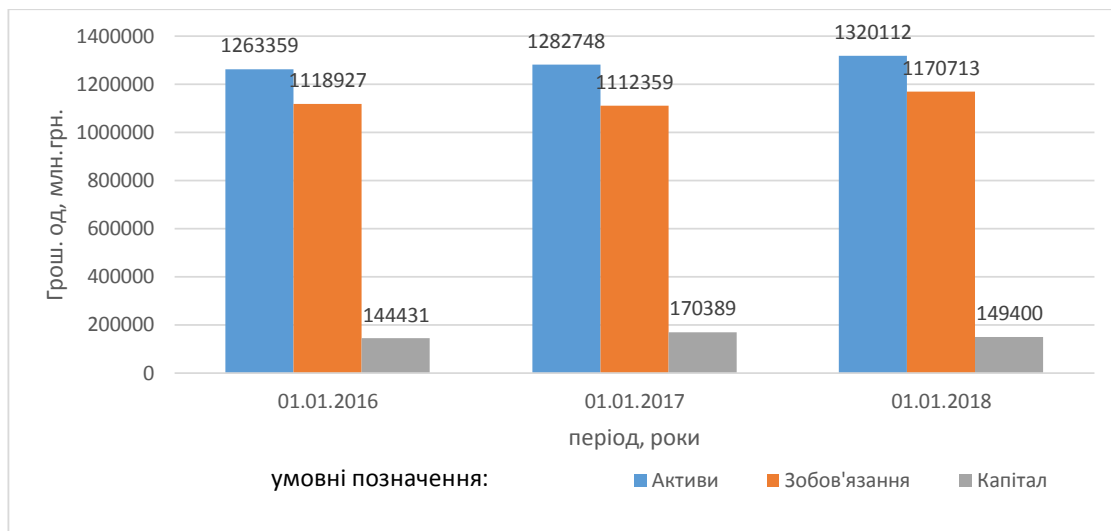

Рис. 3. Показники змін в активах, капіталі та зобов'язаннях банків

Джерело: складено авторами за даними [6]

Таблиця 2

Основні показники діяльності банків у 2018 році

Назва показника	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.12.2018
Рентабельність активів, %	0,12%	-4,07%	-5,46%	-12,60%	-1,93%	1,66%
Рентабельність капіталу, %	0,81%	-30,46%	-51,91%	-116,74%	-15,84%	14,32%

Джерело: складено авторами за даними [6]

причиною цього є значене скорочення установ та збитковість діяльності.

Протягом 2015–2017 рр. банківська система України продовжувала демонструвати збиток у своїй фінансовій діяльності (табл. 2). Головною причиною того, що банки працювали у збиток, виступало погіршення якості кредитно-інвестиційних портфелів банків. Також таке стрімке зниження рентабельності було зумовлено скороченням неплатоспроможних банків та значною девальвацією гривні. Станом на 01 грудня 2018 рівень рентабельності банків має додатне значення, тобто свідчить про прибутки банківської системи. На нашу думку, такі показники 2018 року можуть свідчити про стабілізацію банківської системи і формування «скелету» банківських установ, а це в свою чергу – формуванню стабільної економіки країни.

Висновки. Вказані нами дані свідчать про те, що банківська система України перебуває ще в перехідному положенні. Позитивні кроки вже були зроблені: скорочено кількість ненадійних банків, підвищення прибутковості діяльності, автоматизація систем онлайн-банкінгу. Та негативними моментами є те, що закриття відділень банків привело до скорочення робочих місць, а інфляція та негативна репутація деяких банків привели до того, що населення України не готове вкладати гроші та брати кредити, а шукають інші джерела фінансування. На нашу думку, для стабілізації та повноцінного функціонування банківської системи України необхідне:

– подальше укрупнення банківських установ шляхом злиття та поглинань, це допоможе збільшити сукупні активи окремих банків і банківської системи в загалом. Саме реалізація стратегії держави про «50 ведучих банків України» допоможе виконати це завдання.

– здійснення контролю з боку держави за діяльністю банків. Це дасть змогу скоротити можливість відмивання коштів та спрямування їх країні-агресору та недобросовісним клієнтам.

– створити законодавчу базу, яка дасть змогу відділити Національний банк України від впливу влади та інших інстанцій держави;

– створення нових автоматизованих систем онлайн-банкінгу (проаналізувати діяльність банківського сектору ЄС). Це допоможе уникати черг населення в відділеннях банку та полегшить здійснення валютних, кредитних та касових операцій;

– впровадження нових депозитних програм за привабливими відсотками задля залучення додаткового капіталу;

– підвищити відповідальність власників комерційних банків із виконання зобов'язань перед клієнтами;

– вихід банків на міжнародні фінансові ринки, відкриття філій банків. Це допоможе залучати інвестиції з-за кордону.

Саме введення цих змін допоможе зробити національну банківську систему конкурентоспроможною та підвищити рівень довіри серед населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальперіна Д.О. Порівняльний аналіз банківської системи України та деяких країн світу / Д.О. Гальперіна, Ю.О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : матер. конф. Одеса, 2015. С. 98–102.
2. Грубінка І.І. Особливості розвитку та сучасного стану банківської системи України в контексті державної монетарної політики / І.І. Грубінка // Вісник соціально-економічних досліджень. 2017. № 10. С. 579–582.
3. Кількість комерційних банків в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2018>
4. Корягіна Т.В., Сімон А.П., Телятник В.М. Причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності / Корягіна Т.В., Сімон А.П., Телятник В.М. // Економічні статті «Молодий вчений». 2016. № 12 (39). С. 759–762.

5. Огляд банківського сектору. Періодичні видання Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>
6. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
7. Рейтинг банков Украины: Прибыль за 2018 год. URL: <https://maanimo.com/rates/banks>
8. Рейтинг стійкості банків. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>
9. Тарасова О.В. Стан і тенденції розвитку банківської системи України / О.В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. 2014. № 3(23). С. 79–86.

REFERENCES:

1. Halperina D.O. (2015) Porivnialnyi analiz bankivskoi systemy Ukrainy ta deiakykh krain svitu [Comparative analysis of the banking system of Ukraine and some countries of the world Statistics – a tool for socio-economic research. (Odessa, Ukraine,), pp. 98–102.
2. Hrubinka I.I. (2017) Osoblyvosti rozvytku ta suchasnoho stanu bankivskoi systemy Ukrainy v konteksti derzhavnoi monetarnoi polityky [Features of development and modern state of the banking system of Ukraine in the context of the state monetary policy]. Bulletin of socio-economic research. no. 10. pp. 579–582.
3. Minfin (2018) Kilkist komertsiiynykh bankiv v Ukraini. [Electronic resource] Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2018> (accessed 04 February 2019)
4. Koriahina T.V., Simon A.P., Teliatnyk V.M. (2016) [Features of development and modern state of the banking system of Ukraine in the context of the state monetary policy]. Economic Articles«Young Scientist». no. 12 (39). pp. 759–762.
5. Periodicals of the National Bank of Ukraine (2018) Overview of the banking sector. [Electronic resource] Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454> (accessed 02 February 2019)
6. Official site of the National Bank of Ukraine (2018) Indicators of the banking system. [Electronic resource] Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454> (accessed 02 February 2019)
7. The rating of Ukrainian banks (2018) Profit for 2018 [Electronic resource] Available at: <https://maanimo.com/rates/banks> (accessed 04 February 2019)
8. Minfin (2018) Rating of banks stability. [Electronic resource] Available at: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (accessed 04 February 2019)
9. Tarasova O. V. (2014) Stan i tendentsii rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy [Status and trends of the banking system of Ukraine]. The economy of the food industry. no. 3 (23). pp. 79–86.